

398.88(497.113)

Kónya Sándor

: Vegyészeti–Élelmiszeripari Középiskola, Csóka
: konyacsoka@gmail.com

A LOURDES-I HIMNUSZ VAJDASÁGI ROKON DALLAMAI

Melodies Related to the Lourdes Hymn in Vojvodina

Lourdes-ban, a keresztény világ egyik legismertebb zarándokhelyén, a fátylós körmenet során éneklük a keresztény hívők a jelenést elbeszélő egyik éneket, melynek szövege több nyelvre le van fordítva. Dallamát pedig – az egyébként hagyományos pireneusi melódiát – sokan himnusként tartják számon. E dallam változatait, rokondallamait föllelhetjük a vajdasági magyar népénekek között is. A közelmúltban terepen gyűjtött énekek népünk még mindig élő zenei variáló kedvét bizonyítják.

Kulcsszavak: népének, dallam, Lourdes, vajdasági változat

Évtizedekig a *Hitélet*¹ volt az egyetlen vajdasági katolikus népénekeskönyvünk, amely a *Szent vagy, uram!*² énektár anyagához igazodott úgy, hogy azokat az énekeket is közreadta, melyek az eredeti énektárban nincsenek, de a Bácskában és a Bánátban közkedveltek. Ilyen az *Úrangyalát végzi a kis Bernadett* kezdetű ének³ is, melynek szövege a lourdes-i jelenést⁴ írja le, melódiája pedig a lourdes-i himnusz dallama.

I. A LOURDES-I HIMNUSZ DALLAMA ÉS VÁLTOZATAI (1., 2., 3. ÉS 4. SZ. ÉNEKEK)

A világhálón hallható és olvasható változatok – gyakran a *Szeplőtelen Mária (Immaculate Mary)* kezdetű szöveggel – viszonylag egységes kottaképet mutatnak. Az 1. sz. példánk világszerte elterjedt változat.⁵ Ugyancsak a világhá-

¹ Lásd: *Hitélet* 1990 – harmadik kiadás, az első 1960-ban, a második 1977-ben

² Ősi és újabb egyházi énekkincsünk tára, szerkesztették HARMAT Artúr és SÍK Sándor. Több kiadása megjelent, az első 1932-ben

³ Lásd: *Hitélet* 1990, 164B szám

⁴ Lourdes-ben jelent meg Szűz Mária 1858. február 11-én egy pásztorleánynak, Soubrious Bernadette-nek. Legkedveltebb kilencedünk Vajdaságban a jelenés emléknepjéhez kapcsolódó Lourdes-i kilenced: SILLING 2003.

⁵ Lásd: <http://www.ocp.org/songs/239/sheetmusic>

lón találhatóak a dallam eredetére vonatkozó egybehangzó utalások, melyekből megtudhatjuk, hogy a hagyományos pireneusi melódiát Grenoble-ben adták ki 1882-ben, Augustus Edmonds Tozer (1857–1910) lejegyzésében. 2. sz. példánk a *Hitéletben* közölt (164B sz.) változat, közvetlen forrását nem ismerjük, az énekeskönyv szerkesztője szerint közismert, francia eredetű ének.⁶ A 3. sz. példánk csókai kéziratos kántorkönyvben található, eredetileg b_1 záróhanggal, *Lurdi ének* címmel (a lejegyzés több mint ötvenévesre tehető), 4. sz. példánk pedig terepi gyűjtés (padéi hangfelvétel) eredménye a közelmúltból (2005). A dallam szerkezete minden esetben AABB_k, hangterjedelme V–5, szótagszáma 11,11,9,9, sorvégzői pedig 1 [1] 5. Az 1. sz. dallam harmadik sorában van kisebb eltérés (a záróhang 1, a szótagszám 7), de a dallamvonal megegyezik a 2., 3. és 4. sz. énekek harmadik sorának dallamával.

A változatok összevetésével néhány érdekességet állapíthatunk meg:

- a himnusz-dallam (1. sz.) harmadik és negyedik sorában nincs ütemelőző hang, s ebben egyezik a 3. sz. dallammal, vagyis a mi énektári – minden sorában ütemelőzős – dallamunk (2. sz.) a „legnyugatibb” e tekintetben;
- a padéi változat (4. sz.) dallamából teljesen hiányzanak az ütemelőzők;
- az ütemezés 4/4-essé válása is az idegen dallam ösztönös „megmagyarosításának” az eredménye (első két példánk tisztán 3/4-es, a harmadiknak csak az első fele, ebben tetten érhetőek az egyszerre fellépő különböző zenei ízlések).

1.

1. Im - mac - u - late Ma - ry, your prais - es we _ sing. You
reign now in heav - en with Je - sus our _ King.
A - ve, A - ve, A - ve, Ma - ri - a!
A - ve, A - ve, Ma - ri - a!

⁶ Msgr. HUZSVÁR László ny. püspök úr közlése.

2.

1. Úr - an - gya - lát vég - zi a kis Ber - na - dett,
Mely- re e - get nyit-nak an - gya - li ke - zek.

A - ve, A - ve, A - ve, Má - ri - a, A -

-ve, A - ve, A - ve, Má - ri - a!

HITÉLET, 164B

3.

1. Oly ví-gan, oly biz-ta - tón szól a ha - rang, Má-

-ri - át kö-szönt-ni hí ez é - des hang.

A - ve, A - ve, A - ve Má - ri - a,

A - ve, A - ve, A - ve Má - ri - a.

2. Fácskát szedegetve, folyó szélére
Jó kis Bernadette, angyala kísérte. Ave stb.
3. Szél morajában a lányka sejti,
Magas kegy, égi kegy jut ma neki. Ave stb.
4. Massabille fölött ragyogó fényt lát,
Hogyan keletkezett, nem tudja okát. Ave stb.
5. Ím, csodás nőalak a sziklatetőn
Nyájasan mosolygva tűnik fel, dicsőn. Ave stb.
6. Szép szemében tündöklék mennyei fény,
Kegyes tekintettel azt súgja, ne félj. Ave stb.

Csóka, kéziratos kántorkönyv

4.

♩ = 96

Úr - an - gya - lát vég - zi a kis Ber - na - dett,
Mely-re e - get nyit-nak an - gya - lí ke - zek.

A - ve, A - ve, A - ve Má - ri - a,

A - ve, A - ve, Á - ve Má - ri - a.

Padé, Beszédes Lajosné Berta Ilona (77) – 2005

II. NAGYOBB SZÓTAGSZÁMÚ ROKON DALLAMOK (5. ÉS 6. SZ. ÉNEKEK)

Mindkét változat (Oromhegyesről és Tordáról) úgyszólván friss hangfelvétel. Az 5. sz. dallam és az előbbi csoport (1., 2., 3., 4. sz.) dallamainak kapcsolatára már többen is rámutattak.⁷ Mindegyik dallam szerkezete és hangterjedelme teljességgel megegyezik, s bár az 5. sz. ének szótagszám tekintetében kissé különbözik (11,11,10,10), sorvégzői pedig V [V] 2, a dallamvezetés mind az öt esetben ugyanaz. Az oromhegyesi dallam helyenkénti 6/8-os ütemű lüktetése igen szép, régies hangulatú, ez mellett negyedik sorának változata az AABC szerkezetű dallamforma kialakulásának lehetőségét hordozza.⁸

A 6. sz. ének dallama csak második felében tartotta meg a lourdes-i himnusz dallamát, míg első felének dallama másik énekből, a *Gyulladoz én szívem Szűzanyámért* kezdetűből⁹ származik. A féldallamok egyesítése ezúttal tökéletes: a második sor záróhangjáról indul a harmadik sor kezdőhangja, így a kapcsolódás, a heg észrevétlen, a dallammenet zökkenőmentes, s a sorok egyenlő szótagszáma (10,10,10,10) is szinte eltakarja a különböző eredetet.¹⁰

⁷ VOLLY 1982, 58a: „A dallam őse a francia »lurdi-ének«, DOBSZAY–SZENDREI 1988, IV(G)/497: „Európa-szerte elterjedt 19. század végi búcsújáró-ének (»Lourdes-i ének«) a nép ajkán átalakult formája.”

⁸ A dallam vajdasági változata még: KÓNYA 1999, 26. sz.

⁹ TÁRKÁNYI–ZSASSKOVSZKY 1874, 239. sz. A 10 szótagos, kezdő dallamsoroknak közelmúltban lejegyzett 10 szótagos (KÓNYA 2004, 149. sz.) és 12 szótagos (KÓNYA 2004, 14 és 148. sz.) változata is ismert.

¹⁰ A dallamok egyesítése nem mindig sikeres: KÓNYA 1999, 21. sz.

5.

♩ = 72

1. Jer - tek, vé - gez - zük el az Úr - an - gya - lát,
Kö - szönt - sük köz - te - tek a Szűz Má - ri - át!

Refr.:

Kö - szönt - sük meg ezt a di - cső ne - vet,

1) Kit az Is - ten any - já - nak ne - ve - zett.

2. Olyan ékes és szép az Úrangyala,
Mint három szál égi virág egy sorban.

Refr.:

3. Midőn reggel, délben, este a harang
Meggondul, hozzánk szól akkor minden hang.

Refr.:

4. Keljen fel mindenki, szól a harangszó,
Üdvözetet mondunk most, virradatkor.
Köszöntsük meg három üdvözlettel
Úrangyalát eképpen kezdjük el.

Ossia:

Oromhegyes, énekesek csoportja – 2008

A csoportot Tóth Mihályné Csordás Katalin (67) vezeti.

1. Szent Já - nos - nak szép, ke - gyes ál - dá - sa,
Száll-jon mos-tan é - des mind-nyá - jonk- ra.

Mint ré - gen - te az a - pos - to - lok - ra,

Úgy száll-jon le re-ánk, mind-nyá-jonk-ra!

2. Szent János Jézust nagyon szerette
A két kezét vállaira tette,
Jordán vizébe` megkeresztelte,
Végvacsorát véle megszerzte.

4. Jézus Krisztus töviskoronája
Legyen ezen háznak ajtózára,
Négy evangélista és Mária
Legyen e ház védője, oltalma.

3. Jézus Krisztus drága, szent keresztje
Legyen ezen háznak a teteje,
Három vasszeg ajtaja kilincse,
Hogy a sátán meg ne kísérthesse.

5. Áldd meg, Jézus, e háznak gazdáját,
Gazdájával együtt gazdasszonyát,
Élhessenek erő-, egészségben,
Holtuk után juthassanak mennybe.

A 2.és 4. versszakban:

vi - zé - be` meg-
-van- gé - lis - ta

Torda, Sándor Ferencné Dávid Ilona (73) – 2008

III. KISEBB SZÓTAGSZÁMÚ ROKON DALLAMOK¹¹ (7., 8. ÉS 9. SZ. ÉNEK)

Az énekek szótagszáma ezúttal mindig 8,8,8,8, a dallamszerkezet AABC, a hangterjedelem V–5. A 7. sz. dallam szerkezete hasonlóan az előbbiekhöz még AABB_k. A dallamok a sorvégzők 1 [1] 2 alapján egyrészt a lourdes-i himnuszhoz (első sor, főzárlat), másrészt a nagyobb szótagszámú variánsokhoz (harmadik sor) kapcsolódnak. A csoportok (I., II., III.) közötti rokonságot valószínűsíti a dallamvezetés is: az alaphang hangsúlyozása az első/második sorban, kvartra ugró kezdés a harmadik/negyedik sorban.

A III. csoport variánsai hatsoros szövegekkel is énekelhetőek úgy, hogy megismétlődik a dallam második fele (8., 9. sz. ének). Az előadásmódnak két lehetséges formája – a 7. és 8. sz. ének gyors szavalásával szemben a 9. sz. ének lassú, kényelmes hömpölygése – érzékelhető.

¹¹ Vajdasági változatok még: CSORBA 1988, 257. o., KÓNYA 2004, 97., 185. sz.

7.

♩ = 80

1. Egy-kor a kis Ná - zá - ret - ben,
Kis Jé - zus szől - lős - kert - jé - ben

A további versszakokban:

1) Két ró - zsa - fa zöl-dellt, vi - rult, Mind a ket-tő ösz-sze - bo - rult.

2. Az egyik, mint a hó, fehér,
A másik piros, mint a vér.
Szűz Mária gyakorta ott
Reggel, este imádkozott.	8. Kéri Jézust önérettel,
Szívszorongva, bús könnyekkel.
Magzatom, kérlek mondd meg ezt:
Mit jelent a rózsakereszt?
3. Megnyílt a kert ajtaja,
Örök igazság nappala,
Tiszta fehér köntösébe`
Kis Jézus azon lépett be.	9. Anyám, azért készítettem,
Csókolj meg most érte engem.
Ilyen lesz a kereszt, oltár,
Kin függök majd a Golgotán.
4. Az egyikből, a másiktól,
A fehérből, a pirosból,
Kis fűrészszel lefűrészelt,
Szabott, keresztet készített.	10. Engem példáz piros rózsza,
Lásd, míg el nem jó az óra,
Fehér rózsza téged példáz,
Te majd a kereszt alatt állsz.
5. Kis fűrész tart kis kezében,
Úgy lép Szűzanya elébe.
Örömtől sugárzó arccal
Így szól szelíd mosolygással:	11. Még hús esztendő van vissza,
Piros vérem földet issza.
Anyám, kérlek, tedd nekem ezt:
Vedd kezedbe a keresztet.
6. Nézd, Szűzanyám, Jézusodat,
A te kedves magzatodat,
Tizenhárom éves vagyok,
Keresztet csinálni tudok.	12. Vidd föl Libanon hegyére,
Kis, csengő patak szélére,
Szíved-lelked fájdalomába,
Ültesd citrusfa árnyába.
7. Halványul Mária arca,
Nagy a szíve-lelke harca.
Titkos, nagy fájdalmat érez,
Szent fiára búsán néze.	13. Hús esztendő zöld tavasza
Ezt új életre fakasztja.
Hívó lélek, jól figyelj meg,
Mit jelent a rózsakereszt.

8.

♩ = 72

1. Szállj le kö-zénk, Szűz Má - ri - a,
Mint Lur-des - nek ha - tá - rá - ba.

Lur-de - si em - lé - ked tart - juk, Gyer - tyák - kal ki - a - ra - nyoz - zuk.
É - gig ér en - nek vi - lá - ga, Tisz - ta szí - vek ki - ál - tá - sa.

<p>2. Csipkefának ágaira
Szállt menny s földnek királynéja.
Fénylett, mint arany napsugár,
Boldog lesz, ki ez úton jár.
Jertek ide, részt vegyetek,
Ebben lesz nagy érdemetek.</p> <p>3. Ki gyertyát tart a kezében,
Nagy érdeme leszen mennyben.
Úgy tartja lelki kezében,
Majd ha meg az ítéletre,
Lesz világító fáklyája,
Velünk lesz a Szűz Mária.</p> <p>4. Kezünkben a gyertya lobog,
Szívünkben az öröm dobog.
Azért aranyos a búcsú,
Mindörökre világító,
Úgy a mennyben, mint a földön,
Ki ne aludjon szívünkéből.</p> | <p>5. Van-e olyan lélek köztünk,
Hogy mondaná: azt nem hisszük,
Az Isten anyja Mária,
Mit kijelentett Lurdesban.
Azért aranyos e búcsú,
Mert hiszi víg és szomorú.</p> <p>6. Minden bajos jöjjön ide,
Itt meggyógyul lelke, szíve.
Míntha már nem is ő lenne,
Itt a kegyelem fürdője.
Azért e búcsú aranyos,
Mária köztünk ragyogós.</p> <p>7. Ragyogjon neve, érdeme,
Úgy a földön, mint mennyekben.
Zengjük hát neved, Mária,
Világosságok világa,
Fehér rózsza, szép liliom,
Sok nép dicsér, száz milliom.</p> |
|---|---|

9.

$\text{♩} = 90$

1. Néz-zünk ég - re, jön Má - ri - a, Itt van a ke - gye - lem - ó - ra,
Szól a menny-or - szág ha-rang - ja, Üd-vöz légy, szép Szűz Má - ri - a.

2. Üdvöz légy, Szent Anna kincse, / Lurdesi szűz, egek gyöngye,
Szeplőtelen fogantatás, / Szent Fiaddal adj ránk áldást.
3. A lurdesi barlang völgye / Mennyei fénnel van tele,
Ott ragyog az Isten anyja, / Szívünk szerelmes csillaga.
4. Szól a mennyország harangja, / Leszállt a szép Szűz Mária.
Üdvöz légy, Szent Anna kincse, / Lurdesi szűz, egek gyöngye.
5. Megy sietve kis Bernadett, / Szentolvasót, imát rebeg,
Szinében ő elváltozott, / Angyalokkal vigadozott.
Szeplőtelen Szűz Mária, / Bűnbánóknak édesanyja.*
6. Mondta a Szűz Bernadettnak: / Lépjél csak hozzám, közelebb,
Egy nagy titok téged illet, / Mennyországban készen helyed.
Égi anyám, Szűz Mária, / Vigyél veled, Jézus anyja.
7. Ó, te szép nő, drága alak, / Kisdéd szívvel magasztallak.
Mondd meg nékem szent nevedet, / Hogy szívből köszöntselek.
Én vagyok az égi anyád, / Szeplőtelen fogantatás.
8. Kedves anyám, égi virág, / Hadd ismerjen ez a világ!
Virágozzon a vadrózsa, / Hisz te vagy a Szűz Mária.
Szeplőtelen fogantatás, / Magasztaljon egész világ!
9. Másnap ismét elsietett / Kis Bernadett, barlanghoz ment,
Aranysugár körülfogta, / Buzgó imáját mondta:
Jőjj el, jőjj el, Szűz Mária, / Bűnbánóknak édesanyja!
10. Leszállt hozzá Szűz Mária / E gyönyörű, égi hanggal:
Ez a hely itt szent fog lenni, / Kősziklából víz fog jönni.
Zengjed, ave, Szűz Mária, / Bűnbánóknak édesanyja.
11. Itt a betegek gyógyulnak, / Vakok, némák szólást kapnak.
Ó, Mária, Isten anyja, / Szeplőtelen Szűz Mária,
Szeplőtelen fogantatás, / Szent Fiaddal áldást adj ránk!

* A harmadik sort a dallam második felére éneklük a következő strófákban is.

*

Az itt bemutatott énekek egyrészt azt példázzák, hogy idegen dallam is ki-
virágozhat a Vajdaságban, persze a helyi ízléshez igazítva, másrészt népünk élő
variáló-kedvét is bizonyítják.¹²

IRODALOM

- BÁRDOS Lajos 1988. *Írások népzeneenkről*. Budapest, Tankönyvkiadó
 CSORBA Béla 1988. *Temerini néphagyományok*. Újvidék, Forum Könyvkiadó
 DOBSZAY László – SZENDREI Janka 1988. *A magyar népdaltípusok katalógusa I/A,B*.
 Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézet
 KÓNYA Sándor 1999. A csókai búcsújárók énekei. In. *Létünk 1–2*, 24–70
 KÓNYA Sándor 2004. *Harmatozzatok, egek! Népünk vallásos énekei Észak-Bánságban*.
 Zenta, Thurzó Lajos Közművelődési Központ
 SILLING István 2003. *Népi vallásosság*. In. *Vajdasági magyarok néprajzi atlaszának kom-
 mentárkötetete* 131–152. Szabadka, Kiss Lajos Néprajzi Társaság
 TÁRKÁNYI–ZSASSKOVSKY 1874. *Egyházi énektár*. 2. kiadás, Budapest
 VOLLY István 1982. *Karácsonyi és Mária-énekek*. Budapest, Szent István Társulat

Melodies Related to the Lourdes Hymn in Vojvodina

One of the songs telling the event of a Marian apparition – translated into several
 languages – is sung at the torchlight procession in Lourdes, one of the most visited
 pilgrimage shrines in the Christian world. The melody of this song, which is in fact a
 traditional Pyrenees melody, is considered by many to be a hymn. Variations or melodies
 related to it are also found among Hungarian folk songs in Vojvodina.

Songs collected during field work are a proof of our folk's readiness to create vari-
 ations.

Keywords: folk song, melody, Lourdes, variation in Vojvodina

¹² A terepi gyűjtés megszervezésében segítségemre voltak a Keresztény Értelmiségi Kör
 helyi csoportjainak koordinátorai: Ludason Kőműves Larisza, Tiszaszentmiklóson Sze-
 les Rozália, Tordán Juhász Irén, Oromhegyesen Bálint Rudolf. Segítségüket ezúton is
 köszönöm.